

Khèn Bè Thái

Trong lễ "Xên bản, Xên mừng" hay lễ "Kin chiêng, Kin chà" của đồng bào dân tộc Thái không thể thiếu những làn điệu khắp đối đáp bất tận của những đôi nam nữ mà còn bị cuốn hút vào điệu xòe, tay nắm tay cùng nhảy theo nhịp điệu của tiếng trống, tiếng chiêng và đặc biệt là tiếng khèn bè dịu dặt ấm áp. Không biết từ bao giờ chiếc khèn bè đã gắn liền với đời sống văn hóa của đồng bào dân tộc Thái.

Khèn bè được cấu tạo bởi bầu khèn làm bằng gỗ, một đầu khoét thủng để thổi, một đầu để kín. Để làm ống khèn, người Thái phải lựa chọn từng ống nứa, loại nứa tếp (nứa nhỏ/ mỏng/ ít mấu) mới thích hợp. Một cây khèn bè có 4 ống khèn, ống khèn được thôn thông suốt, gắn chặt vào bầu hơi bằng nhựa cây trộn với trứng kiến. Loại nhựa này rất dẻo, mềm. Khi khèn bị hở do thời tiết hoặc thời gian sử dụng lâu, ta có thể kéo nhựa ra để bịt lại. Để bảo quản nhựa, thỉnh thoảng người ta lại bôi vào đó một ít mỡ gà. Độ dài của ống khèn tùy thuộc vào nghệ nhân làm nhưng thường thì khoảng từ 50 đến 80 cái, xếp từ thấp đến cao. Nhưng cây khèn kêu được còn phụ thuộc vào những cái lam khèn. Lam khèn làm bằng đồng hoặc bằng bạc, tùy thuộc vào nghệ nhân làm khèn. Lam được gắn vào trong ống khèn, phía trên bầu hơi có dùi những nốt bấm âm thanh của khèn phụ thuộc vào cách cài những lam khèn và độ chính xác về khoảng cách của những nốt bấm.

Người thổi khèn phải hiểu được tính năng riêng của khèn bè và đặc biệt phải thuộc những giai điệu riêng, những bài hát để từ đó cùng với tiếng khèn có thể chuyển tải đến người nghe cái hay, cái tinh túy của tiếng khèn, âm thanh của khèn vừa giai điệu lại vừa có phần đệm tạo cho người nghe cảm giác thư thái, yên bình, đó cũng chính là nét độc đáo của khèn bè.

Nghệ nhân Vi Văn Công ở Bản Chấn, huyện Tương Dương, tỉnh Nghệ An là người thổi khèn bè hay có tiếng. Hơn hai mươi năm qua, ông không chỉ dạy thổi khèn mà còn dạy cho hàng trăm người làm khèn bè. Với ông làm khèn không chỉ vì nhu cầu cuộc sống mà xuất phát từ lòng say mê nghệ thuật, bởi tiếng khèn, điệu khắp đã khắc sâu trong tiềm thức của ông. Ông muốn góp công sức nhỏ bé của mình để gìn giữ, lưu truyền nét văn hóa nghệ thuật dân gian Thái.